

Lessen van de STRAAT

TEKST **MARGOT SMOLENAARS**

Stel: je puberende kind krijgt les in sociaal gedrag van een tienermoeder of een ex-drugsdealer met gouden tanden. Niet zo'n fijn idee? Toch is dat precies wat het Rotterdamse project The Social Effect drie maanden per jaar succesvol doet. 'Deze jongeren zijn straatslim.'

Dominique spreidt zijn armen. Omringd door leerlingen van de Mavo Delfshaven, kijkt hij met zijn donkere ogen de kring rond. Zijn blik is open en uitdagend. 'Wat weten jullie over mij? Nou, kom op maar op, chefs.' De klas aarzelt heel even. Ze bekijken zijn grijze trainingspak met luipaardprintaccenten, zijn korte dreads, zijn donkere huid, de littekens op zijn neus, zijn schoenen - eveneens met luipaardprintaccenten - en zien zijn fiere, ietwat agressieve houding. 'Hoe oud ben ik? Heb ik kinderen? Van welke afkomst ben ik? Wat zijn mijn hobby's? Werk ik? Wat doe ik in het weekend? Waar ga ik op vakantie? Heb ik broers of zussen? Doe ik aan sport?'

Een spervuur aan vragen knalt hij de klas in. De pakweg twintig leerlingen gillen enthousiast terug. '22!' 'Eén kind!' 'Cabo!' 'Voetballen!' 'Je zit op school!' 'Uitgaan en chillen!' 'Curaçao!' 'Minstens vijf!' 'Je voetbalt!' 'Goh,' antwoordt Dominique droog. 'Dit is de eerste klas die níet denkt dat ik een drugsdealer ben. Weet je hoe vaak ik dat al heb gehoord?' Tegen dat vooroordeel bokst Dominique, 25, twee jonge kinderen, Surinaams, kickbokser, één broer en één zus, zpp'ende vrachtwagenchauffeur, al zijn hele leven op. En toegegeven, een deel van zijn leven ging gehuld in dikke wietdampen. Maar handelen in het spul deed hij nooit. Het had wél makkelijk die kant op kunnen gaan.

Dominique was zo'n straatschoffie van wie je als ouder niet wilt dat je puber ermee in contact komt. Altijd hangen op straat, in die ondoordringbare, door testosteron gedreven roedel, broek op halfzeven, petje achterstevoren, luid converserend in straattaal en bezig met schimmige dealtjes. Geen ambities, behalve snel geld verdienen, zodat er diamanten in het oor en goud op de tanden kunnen.

Jongeren als Dominique lijken niet bij uitstek op hun plek voor de klas, maar zijn dat tegelijkertijd juist wel. Dat zag het Rotterdamse project The Social Effect goed toen het vorig jaar van start ging. 'Deze jongeren zijn anders, want ze zijn op straat geschoold. Maar daarom weten of kunnen ze niet minder dan een gemiddeld gymnasiumkind,' stelt initiatiefnemer Esther Popelier. 'In bepaalde opzichten zijn ze juist wijzer dan een scholier die beschermd opgroeit binnen de cirkel van school, hobby's, vrienden en gezin.'

Populier en haar collega's recruteerden de trainers op straat, in boksscholen, winkelcentra en via jongerenwerk. Ze is de eerste om toe te geven dat hangjongeren nou niet bepaald in aanmerking komen voor de 'leraar-van-het-jaar'-award.

'De meeste mensen lopen in een boogje om hen heen. Wij zien wat ze zijn: jongeren met veel levenservaring. Sommigen zijn tienermoeder of -vader, groeiden emotioneel verwaarloosd op, hebben maar één ouder, kenden bittere armoede, kwamen in aanraking met drugs en criminaliteit. Een enkeling heeft zelfs een tijd op straat geleefd. Dat noemen wij straatslim.' En dus niet: kansarm. Want dat impliceert een ongelijkwaardige relatie, terwijl de verhoudingen tijdens de workshops van The Social Effect juist draaien om gelijkwaardigheid. *Peer to peer* onderwijs werkt voor pubers veel beter. Scholieren tussen 14 en 16 jaar leren meer van hun leeftijdgenoten dan van een volwassene. Dat ontdekten we toen we vijf jaar geleden begonnen met deze workshops. Destijds gaven we ze zelf, en ik merkte dat ik meer gezien werd als "de juf" die het wel even komt uitleggen. Daardoor had het geen impact. Toen de jongere trainers het vorig jaar overnamen, kwam het veel harder binnen. Om dat ervaringsleren was het ons te doen: hoofd uit, hart aan.'

Een schot in de roos, beaamt Eveline Crone, hoogleraar neurocognitieve ontwikkelingspsychologie en schrijver van het boek *Het puberende brein*. Jongeren richten zich vanaf een jaar of 14 inderdaad meer op hun leeftijdgenoten dan op hun ouders. 'Logisch, want in sociaal opzicht moet een kind het met zijn leeftijdgenoten zien te rooien in het leven. Vanaf pakweg 14, 15 jaar krijgen kinderen pas oog voor anderen. Tot die tijd bepalen ze hun zelfbeeld aan de hand van hun eigen prestaties. Bij de start van de puberteit gaan jongeren zichzelf vergelijken met anderen en dat kan een dip in hun zelfbeeld veroorzaken. Wie ben ik eigenlijk? Hoe kan het dat ik thuis extravert ben en in de klas verlegen? Dat is een worsteling, ook omdat sommige emoties voor het eerst om de hoek komen kijken. Schaamte is zo'n gevoel dat een tiener pas ervaart in de puberteit. Pubers spieken bij hun leeftijd-

genoten om te bepalen hoe ze zich moeten opstellen, en hoe ze zichzelf moeten zien.'

Op die ontwikkeling haakt The Social Effect in. 'Door jongeren in een vroeg stadium écht contact met elkaar te laten maken, hopen we dat ze in de toekomst verder blijven kijken dan hun neus lang is,' zegt Esther Popelier. 'Immers, negentig procent van wat iemand tot een individu maakt, bevindt zich onder de oppervlakte. Als je dat vroeg leert, kan het je veel ellende besparen én veel mooie contacten opleveren.'

Dat 'onder de oppervlakte duiken' gaat via de ijsbergmethode. Tien procent boven de waterlijn staat voor het uiterlijk, en daarop baseren we onze eerste indruk. De negentig procent daaronder is onzichtbaar, maar essentieel om iemand te leren kennen. Op de Mavo Delfshaven schrijven de leerlingen anoniem drie dingen op een briefje waarvan ze balen, en drie dingen waar ze trots op zijn. Alles onder de waterlijn, dus niet af te lezen aan uiterlijk of gedrag. Dominique en zijn collega Purdey (moeder van twee kinderen, christelijk) kijken scherp toe. Vooral Dominique roept met zijn zware stem regelmatig een giechelend jochie tot de orde. 'Hé chef, stil zijn, luisteren. Nee, wij lezen die briefjes voor. Niemand weet van wie ze zijn. Nee, dat zie je niet aan de kleur stift. Niks erbij tekenen, ook geen piemeltjes. En als je gaat lachen, schop ik je eruit.'

Purdey en Dominique gaan met hun ruggen tegen elkaar zitten. Purdey leest met zachte stem voor waar de leerlingen van balen. 'Dat mijn ouders gescheiden zijn. Dat ik niet goed mijn best doe op school. Dat ik te veel eet.' Twee jongens lachen besmuikt. Dominique staat op en wijst naar de deur. 'Ik heb het je gezegd. Eruit. Nu.' Purdey gaat verder met voorlezen. 'Ik baal ervan dat ik onzeker ben. Dat mensen denken dat ik homo ben. Dat ik mijn opa en oma nooit heb gekend. Dat ik altijd lach, terwijl ik serieus moet zijn. Dat niemand ziet wie ik echt ben.'

De klas is muissstil. De leerlingen kijken met grote ogen naar Purdey of staren naar hun tenen. Dit is niet een béétje onder de waterlijn; deze klas duikt diep. Binnen een uur krijgen de twee Social Effect-trainers boven water waar deze kinderen in het diepst van hun ziel door geraakt worden. Het is een indrukwekkend schouwspel.

'Het is niet ongebruikelijk dat er een flink potje gejankt wordt tijdens die eerste waterlijn-workshop,' vertelt Popelier. 'Het zijn vaak heftige, hartverscheurende dingen die je hoort. Maar dat is ook de bedoeling. De school richt zich op de intellectuele

'IK
baal
ERVAN
dat IK
ONZEKER
ben'

'DAT
ze denken
DAT IK
HOMO
BEN'

'Dat
niemand
ZIET WIE
ik echt
BEN'

stimulering van haar leerlingen, en dat is logisch. The Social Effect is gestart vanuit de overtuiging dat er veel meer aandacht moet komen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van pubers. Welk effect heeft positief of negatief gedrag op je omgeving? Onze trainers komen bijvoorbeeld met heel andere oplossingen voor ongewenst gedrag in de klas. Wil er eentje niet luisteren? Nou, dan maar vijftig keer opdrukken.'

Opdrukken is er in de les van twee andere Social Effect-trainers op het Melanchton College niet bij. Zij geven aan gymnasium-klas 2G de tweede workshop, die volledig geënt is op waardering. Waar kickboksster Dominique de mavo-leerlingen strak onder de duim hield, laat Rémi (19) de touwtjes regelmatig vieren. Zijn lange, magere lijf, gehuld in baseballjack, spijkerbroek en glimmend gepoetste schoenen, beweegt zich soepel door de kring. Zijn vriendelijke ogen en rustige uitstraling doen de rest. De leerlingen voelen zich op hun gemak bij hem. Het gekakel en gegiechel bereikt regelmatig een piek, maar komt tot een hoogtepunt als de leerlingen een leeg A4'tje op hun rug geplakt krijgen waarop de rest van de klas complimenten schrijft. De teksten die daarop verschijnen, zijn typerend voor deze school. 'Je bent goed in hockey.' 'Je maakt de beste grappen ever.' 'Je bent ultiem slim.' 'Kan goed schaken.' Maar ook: 'Je bent echt aan. Gangster!'

De blonde jongen op wiens rug die laatste opmerking staat - hoge stem, witte hoodie, lange ledematen, maar duidelijk nog niet uitgegroeid - stapt naar Rémi. 'Meester, wat betekent *aan*? Rémi kijkt hem glimlachend aan. 'Je bent *áán*, gast. Cool. Lauw.' De jongen keert glimmend terug naar zijn stoel.

'Het mooie van dit soort projecten,' zegt hoogleraar Eveline Crone, 'is dat je eraan kunt aflezen hoe wetenschap en samenleving elkaar voortdurend inspireren. Pas sinds kort bezien we de hersenontwikkeling van pubers in een positief licht. Voorheen was er vooral oog voor problematisch pubergedrag - denk bijvoorbeeld aan comazuipen - waarvoor een verklaring gevonden moest worden.' Die verklaring is er nu, dankzij Crone en haar puberhersenonderzoek. Pubers kunnen slecht risico's inschatten en zijn al even slecht in het beheersen van hun impulsen. 'Dat wordt veroorzaakt door een disbalans in de hersenen. Op het "puberpunt" van de hersenontwikkeling is het emotiesysteem overgevoelig. Bovendien is het controlesysteem nog niet goed ontwikkeld. Dat overgevoelige emotiesysteem geeft ook ingangen om zaken als empathie, aardig zijn en

prosociaal gedrag te stimuleren en ontwikkelen.' Het muntje, betoogt Crone, kan dus prima de positieve kant op vallen, want overemotionele pubers bieden ook veel kansen.

'We zijn volop bezig om die positieve beïnvloeding beter te begrijpen. Zo loopt er momenteel in ons Leids laboratorium een studie naar hoe pubers omgaan met geld. Als de consensus in de groep is dat je je centen lekker voor jezelf moet houden, dan doen pubers dat. Andersom werkt het precies hetzelfde. Is delen de norm, dan geeft de meerderheid hun geld weg. Het is overigens niet zo dat pubers zich alleen door hun leeftijdgenoten laten beïnvloeden. Maar wat hun *peers* doen, heeft nou eenmaal meer impact.'

Na afloop van de lessen in beide klassen drommen de leerlingen nog een tijdje om de trainers heen. Die laten alle aandacht rustig over zich heen komen. Het mooie van The Social Effect is dat niet alleen de scholieren uit hun comfortzone gehaald worden, maar dat ook de jongeren die voor de klas staan stappen zetten in hun ontwikkeling. Met hun workshops verdienen ze een startkwalificatie om door te leren. Want dat is een van de vereisten om Social Effect-trainer te worden: alleen jongeren zonder startkwalificatie en met de wil om iets te maken van hun leven, komen in aanmerking. Via The Social Effect krijgen ze een kans op een andere toekomst die ze eerder niet hadden, niet grepen of waarvan ze het nut niet inzagen. Zo verzucht Dominique tijdens de nazit dat hij zichzelf eigenlijk best een lerarenopleiding ziet volgen. 'Ja, waarom niet?' zegt een leerling tegen hem. 'Ik wil je wel als leraar hebben, hoor. Lauw toch!' ◀

Meer informatie
www.thesocialeffect.nl